

Зэр үстүний пролетарийлары бирикклэгэр!

ЧАГАТ СТРОЕВ П. А.

Ойгор-Баатыр.

В. И. ЛЕНИН (Ульянов).

Мудрый богатырь

ОйротОбласттынЛитературныйКоллегиязы
чыгарган. Улалу—1926 ыл.

|| Ант.

|| 1-52

Предисловие.

21 января 1924 года умер т. Ленин наш любимый вождь. Известие о его смерти наполняет печалью все рабочие и крестьянские сердца всего земного шара,

Но Ленин жив в миллионах сердец. Он живет в великом союзе рабочих и крестьян пролетариев и угнетенных наций.

Ленин—гений не имевший себе равного до сего времени, и, неизвестно, будет ли иметь в будущем. Он был самым величайшим из полководцев всех стран, всех времен и всех народов, Он был полководцем нового человечества, освобождающего мир. Ленин создал победоносную революционную партию—Российскую Коммунистическую Партию. Он создавал партию при невероятных трудностях и преследованиях, при непрестанной борьбе против империализма, против глубоко вкоренившихся предрассудков, против предателей — „социалистов“, лже-вождей трудящихся масс.

Никто иной, только т. Ленин является творцом непобедимого рабоче-крестьянского союза, приведшего к образованию пер-

вого в мире рабоче-крестьянского государства, которое занимает шестую часть земного шара, и, несомненно, в недалеком будущем приведет к победе во всех странах, к Всемирному Рабоче-крестьянскому Союзу.

Ленин считается отцом поработенных народов Азии. Своим любимейшим и мудрейшим вождем считает Ленина революционный пролетариат Европы, Америки и других стран.

Товарищ Ленин, в поэме именуется „Мудрым Богатырем“; партия большевиков именуется „Большим богатырем“; рабочие — „Богатыри с железным молотом“ и крестьяне — „Земля Богатырь“. Самодержавие, помещики и капиталисты, как гады и паразиты, уподоблены змеям, крокодилам и гадам.

Поэма заканчивается тем, что т. Ленин или „Мудрый Богатырь“ вместе с тремя „богатырями“ т. е. партией, рабочими и крестьянами ведет победоносную войну и уничтожает змей и гадюв всего мира (капиталистов и помещиков.)

Настоящая аллегорическая сказка написана для алтайцев в духе их сказок, которая рисует им сказочную фантазию, что будто-бы под руководством „М. Б.“ воюют честно и стойко богатыри с одной стороны, и изменяют делу народа богатыри-предатели — с другой.

Психология наших алтайцев такова, что они всегда высоко ценят в сказках муд-

рость и справедливость, честность и стойкость; презирают: насилие, измену, предательство, алчность, малодушие и проч.

Прочитав эту поэму алтайцы поймут мудрость, могущество и бессмертие идем Вождя трудящихся т. Ленина.

Автор.

Карындаштар, нөкөрлөр!

Январь айдың 21-чи күнүндэ 1924 жылда, бистинг карудан - кару Башчыбыс нөкөр Ленин јада калды. Јэр үстүниг ишмэкчилэри, крестьяндары ачу - коронго түжип калды.

Ленинның ады - чабын јэр үстүниг албатызы тэкши уккан, оның ады, јок - јойуга, кыстаткан - кыйнаткандарга сүрекей баалу болгон.

Лениндый ойгор сагышту кижин јэр бүдәрдәг бәри бүтпәгән, база кийиндә бүдәрин кижин билбәс. Јәр бүдәрдәг бәри, кандый-да албатыда, кажы-ла јүктә Лениндый улу башчы бүтпәгән.

Ленин, чын чыгдый, јендирбәс революция Россияның Коммунист Партиязын (большевиктардың) төзөгән. Ол партияны төзөөрдө сүрәкәй күч, кату болгон, кыстаткан, каандар-ла, бийләр-лә, албаты мэкәлээчи „социалистарла“ (меньшевик, эс-эр, кадәт дәгән партиялар) сүрәкәй турушкан.

Јәр үстүниг ишмэкчиләри-лә крестьяндары нәгә-дә јендирбәс болып биригәр јолды баштаган, јәрдинг алты бөлүктинг бир бөлүгин бүркәгән албатыга эн башкы рабоче-крестьянский башкару эткәни, база әмди јаан садабай јәрдинг үстүниг албатызы кәдрө јалгыс Рабоче-крестьянский Союз бо-

лып биригэтенин баштаган кижн жангыс нөкөр Ленин болгон, жангыс онын идэви.

Азиянын кулга, олжо турган албатыга Ленин ада болды. Европанын, Американын база өскө јэрләрдин пролетарийлары Ленинга карузып, оны ойгор башчыбыс дэп, күидилэп туры.

Лениннын эткэн ижи, баштап бэргэн жангы качанын-качанга монкүлүк өлбөс учурлу. Онын жангыс эди, сөөги өлгөн, айдып койгон улу сөзи баштап бэргэн башкаруу чактын-чакка өлбөс монкү болор учурлу.

Ленин рабочий улрстын јүрэгинэ монкү јүрэр.

Ленин јок-јойудын јүрэгинэ монкү јүрэр.

Ленин канча миллион кулдардын јүрэгинэ монкү јүрэр.

Ленин уй улустардын јүрэгинэ монкү јүрэр.

Лениннын баштап бэргэн улу иштэрин, үүрэткэн үүрэдүүн, јакыган јакылтазын ундыбай рабочийлар, крестьяндар, үй улустар учына чыгара кичээп бүдүрэр.

Јэр үстүнниг рабочийлары, крестьяндары бирикклэгэр!

Бу „Ойгор-Баатыр“ деп чөрчөктө нөк. Лениннын јүрүми айдылган. „Ойгор-Баатыр“ дэгэни Ленин; „Јаан-Баатыр“—большевик; „Тэмир-Баатыр“—рабочий; „Јэр-Кэзэр“—крестьяндар. Меньшевиктарды „Күчү-Баатыр“, эс-эр—„Эрлэн-Баатыр“, кадеттарды „Кайзаг-Баатыр“ дэп адаган.

Јэтон башту Јээк - Јылан дэгэни јэр үс-
түниг јэтон каандары; бийлэрди, помещик-
тарды, фабрикантарды, полицияны јутпалар,
јыландар, ок-јыландар эдип койгон.

Ойгор - Баатыр, үч баатырлары-ла кожо
камык јыланды јуулап, басты дэгэни, нөкөр
Ленинның ойгор үүредүзи, баштап бэргэн
коммунист жаңы, јэрдин үстүнэ тэкши јайы-
лала, каандарды, бийлэрди барып түбиндэ
тэкши јок эдер, јок-јойудыг башкаруу бо-
лор дэгэн сөс болор.

П. Чагат - Стросс.

Ленинний жогыиа.

Алтон јашка јәтпәй өлдин,
Алтын сөөгинг јәргә калды!...

Тогзон јашка јәтпәй өлдин,
Тобыракка көмүлүп калды!...

Ачу-короног айрган Башчыбыс,

Ачу-коронго бисти таштадыг...

Ач бөөрүләрди антарган Башчыбыс,

Ачуга бисти нә таштадыг?

Айдыг көзи карыкандый,

Ада болгон, сән, јыгылдыг;

Ай алдында јоктулар,

Айдары јок өскүс калды...

Күнинг көзи бөктөлгөндий,

Күни јокко сән бардын;

Күнинг алдындагы јоктулар,

Күүни јоктон өскүс калды...

Јаактуды јайнаткап каандарды,

Јагыс сөскө туйуктаган эдинг;

Јаан јобол табарды,

Јаман-јуудык јайнап калды...

Өлди дәп, кунукпагар,

Өскүсирәп комыдабагар!

Өчпөс оттый сөзи арты,

Өрө јашту өскүрүмгә.

Кара јәргә көмүлди дәп,

Карыктанып сананбагар!...

Качанын-качан ундулбайтан,

Калык-јонго уүрәдүү арты.

Кулга жүргән јоктулар,
Куныкпазын качанда;
Кубулбас јанду үүрәдүзи
Куучын бичиккә бичилип калды:
Јәрдинг үстүн јээктәгәндәргә,
Јәткәрлү јээк бичик;
Јәр кыртыжын иштәгәнгә,
Јәдимдү алкыш бичик;
Калју-јаман каандарга,
Калак-сыгытту кату бичик;
Кату ишкә тургандарга,
Кайралду мөңкү бичик.
Каан болып калјуургандарга,
Канын чачар јәткәр бичик;
Канын сордырып кыйнаткандарга,
Качан түптә улу бичик;
Кудай болып жүргәндәргә,
Кургап калар јәткәр бичик;
Кулга жүргән кбөркийләргә,
Кубулбас јанду алтын бичик;
Үйәзи јок бай којойымга,
Үзүләтән үүлә бичик;
Завод туткан байларга,
Сайалатан самара бичик...
Јаан кәрәк баштаганын,
Јамы-түпкә јарланды;
Орыс јәрин башкарганын,
Орчылапга јайылды.
Јәр-кайракан јәмирилгәнчә,
Јәтон каан сайалганча,
Јәрдә јаткан Ленин башчы,
Јәрдинг үстүнә адалып турар.

Тэлэкэйдин тэмир курчуун,
Тэкши тунгэй кэзип салдын;
Тэлэкэйдин пролетарийлары,
Тэкши сэни алкап жады...

Тня билишпэс албатыны,
Тилин жангыс эдип салдын;
Тили жэткэн жэрлэринэн,
Тяли жэтил алкап жады...

Жамы-түптиг албатызын,
— жангыс јолго баштап салдын;
Жамы-түптиг пролетарийлары,
Јарт алкыжын айдып жады.

Аятай бистэр алкап жадыбыс:
Алтын сөөгин мөңкү болзын,
Мөңгин сөөгин мөңкү болзын,
Мөңкулуккэ чирибэзин!...

Баштап бэргэн партияг,
Баштап турзын мөңжүлүккэ
Эдип бэргэн Совет жангыг,
Эээн турзын элэнчикке!...

Ойгор-Баатыр 4.

!

Орчылангнын Ойгор-Баатыр,
Одыс јукти шинжилэди;
Јэр устунниг Ойгор-Баатыр,
Јэтон јукти шинжилэди;
Ак жарыктын Ойгор-Баатыр,
Алтон јукты шинжилэди.

1) Ойгор-Баатыр—Ленин.

Туранабай көстөри-лэ
 Ту-тайканы өткрө көрди;
 Кэп бүткэн энэ јэр,
 Кәјимче-лэ јуунап кәлди.

Туујинг болгон көкси-лэ
 Туујы кәптү айладып турды;
 Телекәјди бүркәгән јон
 Тәкши көзүнә көрүнүп кәлди.
 Јәрдинг үстүн быјарзыдып,
 Јәэк јыландар ујалаптыр;
 Албаты-јон чаксрадатан,
 Аза-јәткәр табылыптыр.

Октолышкан ок јыландар,
 Орчылангды курчай бәртир;
 Орчылангын ончо јонин,
 Отко-сууга тужрә бәртир.
 Кижидин курсак эдип
 Кижидин суузын эдип,
 Көгүстинг канына әжинип јадар,
 Көстинг јажына јунунып јадар,
 Јаан јәткәр табылыптыр.
 Јаан јутпа ујалаптыр.

II.

Ойгор-Баатыр оног ары көрүп турза:
 Јәрдинг үстүн бийләгән,
 Јәтон башту Јәэк-јылан,
 Јыландардын јааны әмтир,
 Јутпалардын јутпазы әмтир,
 Јеткәрләрдинг јәткәри әмтир.
 Јәтон башту јәэк-јыланнын,
 Јазал-чүмү коркушту әмтир:

Тайанганы алтын тайзак,
 Баштарына кийгэн бөрүктэри
 Бастра баалу таштар эмтир;
 Кирип жадар уйаларын,
 Күскү таштан салыптыр;
 Акту бойы отыратан
 Алтын ширээ жазаптыр;
 Аш-курсак ажанатан,
 Алтын остол жылдырыптыр.

Жулум кайадан шибээ салган,
 Уй мылтыктар үстүнэ кондырган;
 Жууга жүрэр жыландары
 Уч курчай каруулдай бэргэн;
 Учы куйуу билдирбэс чэрүлэри,
 Жууга барар бэлэн туры.

Жээк-жыланның алды орто
 Жыландары жылыжып жадат:
 Эркэтэндү эжикчи жыландыр,
 Колтыктайтан-колтыкчы жыландар,
 Алкайтан алкышчы жыландар,
 Жууга жүрөв жутпа жыландар,
 Коптолойтон коо жыландар,
 Октолышкан ок жыландар,
 Ончозы курчай бэргэн
 Баш көдүрүп бажырып жадат,
 Тизэ жэнгил чөгөдөн жадат,
 Тили жэнгил алкап жадат.

Онын кийнинде бир бөлүк жыландар
 Жээк-Жыланга жуулып жадат:
 Жэскимчилү жутпалар,
 Кардын көдүрбэс кара жыландар,
 Оо боо токтообос оок жыландар

Оноҥ мынаҥ өдүй кэлэт,
Көс јеткәнәҥ алкыш айдып,
Үн јеткәнәҥ эрмәк айдып,
Јээк-јыланга мөргүгиләйт,
Јәр тайанып бажырғылайт.

Алтын остол јылдырғылап,
Аламыр-Чиккир аш ичкиләйт;
Айга-күнгә анданыжып,
Айдары јок јыргагылап,
Айдып тапас ойын әдәт,
Јыргап јадат.

III.

Ойгор-Баатыр оноҥ ары көрүй-турза:
Јәтон башту јээк-јылан.
Јәрдин үстүн көдрө бийләп,
Јәр буркәгән албатызын,
Колго тудун кул әдингән:
Көргүспәсти көргүскән јадат.

Кайыш курлу кара албатынын
Кара бажын туйуктап алган:
Өскүрәлә јон эткәжин,
Бойынын табы болып јадар,
Өлтүрәлә јок эткәжин,
Бойынын табы болып јадар,
Кайкамчыкту јылан әмтир,
Көкө јиктү јылан әмтир,

Кыймыраган ар калыкка
Кыйын јүрүм көргүзүптир:
Ийт аяктаҥ аш ичирип,
Ийнә үйдинәҥ күн көргүзүп
Эр јагына јон кулданып

Эрэмжигэн жылан эмтир.
 Жердийг үстүн гэти курчай,
 Тамир чэдэн тудуп салган;
 Жэр көдүрэр баатырларга,
 Тамир кижэн сугун салган,
 Октолышкан ок жыландар,
 Одыс курчай каруулдаган
 Мында турат.

Жэскимчилү жээк жылан, 2)
 Жэр кыртыжын бийлэп алган:
 Албатынын аш-кразын
 Артырбай үзэ јудуптыр;
 Кра-ашты эдип-тэ турза
 Кылганду ажын јибэс эмтир.
 Јэргэ толы кра салза,
 Жээк-жылан јудуп салар;
 Аштын јүзүнүн чачып-та турза,
 Аш-курсактаг аштап јадар,
 Ачанадаг блүп јадар,
 Ачу тэрин јутурып јадар,
 Комыдалду коомой јүрүмди
 Колго түшкэн крачы көргөн јадыры.
 Кара јутпа 3) колына турган,
 Кату иштинг ишмэкчилэри:
 Түндү, түштү иштэп јадар,
 Түш јарыгын көрбөс эмтир;
 Күнүг, күнүг иштэп јадар,
 Күнүг козүн көрбөс эмтир.

Ишмэкчилэр иштэй иштэй кэлэрдэ
 Ичиндэги јини јунула бэриштир;

2) жэскимчилү жээк-жылан — помещик.

3) Кара јутпа — фабриканты.

Албан ишкэ турарда,
Арказындагы кийимдэри үзүлэ бэртир;
Түрүгэ эдин јидирип,
Түрүгэ канын сордырып јадар эмтир.

Ачап-сыиап Ач-јыландар,)
Кайзрыкту кара-јыландар,
Ачу кунгэ күйүп калган,
Кара јүстү албатыны,
Ач бөрүү-чилэп тудуп алып
Кэрэптэриниэ бөктөп јадат.

Кэрэптэри толгон тушта,
Јэри-јуртына јанып кэлэт,
Кара эттү албатыны
Калактадып садып јадат;
Ачап-сыйап Ач-јыландар,
Акчаа јөөжөө толып јүрэт.

Энэлү баланы энэзинэн,
Адалуды адазынап айрып;
Эрлү кадыты эринэн,
Кадытуды катынап айрып;
Калактадып садып јадат,
Кайра күлүп айдап јадат.

Эди кара албаты дэп,
Эдин јибэс јангу эмтир;
Үйзү јэрдиг албатызы дэп,
Үйзү кунгэ иштэдэр эмтир;
Элгэ-јонго тоолобос,
Элэнчиккэ кул болор эмтир.

е) Ачап-сыйап Ач-јылап—работорговцы.

Ойгор баатыр оног ары коруу турза:
 Албатыдан бүткен алыптар
 Албатынын адаанын алып
 Жыландар-ла жыдалажып
 Тутпалар-ла чабышкылап,
 Жуулажып жатканы көрүнди.

Жалтанбас дэгэн жаан алыптар,
 — Жаан тутпалар олгүрүптир;
 Ойто баспас Ортон кезэрлэр,
 Ок жыландар бүртүптир;
 Жана баспас жаан кезэр
 Жаман жээктэр кэскилэптир,

Жагыстаг, жагыстаг жуулажар деп,
 Жакшы эрлэр олгүлэптир;
 Алды алднан туружар деп,
 Алып жакшызы жыгылыптыр;
 Жээк-Жыланга жэндиргилэп,
 Жэргэ көөркийлэр көмүлүптир.
 Кызыл тынын кысканбаган алыптардыг
 Кызыл каны төгүлгэн жадат;
 Каручажып айдышкандарды,
 Кату жааргаа түжүрүп,
 Уур кынжы кийдирип
 Уур ишкэ айдап жадат.

Кыйын-шырадаг корыкпай,
 Кыйнаткан жоннын адаанына,
 Кайрал-бийан сураганды,
 Каралу жаргаа түжүрүп,
 Карагуй түрмээ бөктөдип
 Карыганча шыраладып жадат.

Элдин-фоннын ортозында
Эрлэн-Баатыр ⁶⁾ јәлип јурди;
Јээк-Јыланга тидинип болбой,
Јэргэ јэтрэ бажрып јурди.
Јутпаларга јууктап болбой,
Јуды кайнап качып јурди.

Кайзан-Баатыр ⁶⁾ кайзандап,
Адар-атпас октү јүрэт;
Айдар-айтпас сөстү јүрэт;
„Кайзрыкту јыландарга
Кайбыр јәбә тыгынбас“ дэн.
Кайкай бэргэн ондо јүрет.

Күчү-Баатыр ⁷⁾ эн кийинде,
Күүни-күчи јок базып јүрэт;
Јал јүрәги јалтана бэргэн,
Јалынары көптөй бэргэн,
Колын берип јыландарга
Кожлып алган кожо јүрэт.

Оок-тобыр алыптарым, ⁸⁾
Ок-саадагын таштап салган,
Оок јыландарга кожылгылап,
Ок јыландар-ла наајылажып,
Јээк-Јыланга јалынгылап,
Јәр тайанып мөргүп јадат.

Кайран дэгән Јаан-Баатыр, ⁹⁾
Кара јангыскан јуулажып јадат;
Кайа көрбөй чабыжып јадат,
Кайа ташты бузуп јүрэт,

⁶⁾ Эрлэн-Баатыр—эс-эр; ⁶⁾ Кайзан-Баатыр—кадет; ⁷⁾ Күчү-Баатыр—меньшевик; ⁸⁾ Оок-табыр баатырлар—мелкобуржуазный класс, либералы; ⁹⁾ Јаан-Баатыр—большевик.

Кайзрыктуларды өлтүргилэн
Кара канын төгүп жүрэт.

Тоозы жок жыландарга,
Ыда бажы мокой бәрди,
Уйэзи жок жыландарга
Улдү мийзи өтпөй барды;
Адыжарга ок тузылган
Алын кижн чучрап жүрди.

„Jэргэ бажым көмүлгенчэ
Jээк-Жыланга бажырбасым,
Jалынып жажып мэн жүргэнчэ,
Jардап жадып өлөрм“ деп.
Жыландарды там бүртүди,
Jутпаларды там кэрчэди.

Кара тэргэ түже бэргэн,
Кара канга уймалып калган,
Кайран дэгэн Жаан-Баатыр,
Кайзрыктуларды каб-ортодон,
Канатуларды тал-ортодон,
Жара кэзип таштап жүрди.

Оны көргөн Ойгор-Баатыр,
Ачынбас бойы ачна бәрди,
Ачу-корон кыйгы салды:
Орчыланга жайыла бәрди,
Jэр-кайракан сэлэс этти.
Jээк-Жылан сэрт этти.

„Jэтон башту Jээк-Жылан!
Эр өлтүрүп эрэмжибэ,
Ээктү жаагын айрарым;
Албаты кулданып амтажыба,
Ала көзүңди ойорым!...“ деп.
Jэр торгылта кыйгы салды.

Үч үйээге жуулажарым,
 Үч түбүндэ мэн базарым;
 Эленчиккэ жуулажарым,
 Элди-јонды мэн айрарым;
 Үргүлјигэ жуулажарым,
 Үренигди мэн узәрим!“ дэди.

Камын отты чагып ийди, ¹⁰⁾
 Кызыл јалбыш көрнөө күйди:
 Јыландарга көрнөө болды,
 Калык-јонго арга болды;
 Камыл јыланды јалдай бәрди.
 Калак-сыгыт боло берди.

Јырган јаткан јыландарга
 Јылыјатан чак табылды:
 Кымын оды көрнөө болды,
 Кыйын өлүм ондо болды;
 Чаккан оды чачла бәрди,
 Чакка јыландар түжә бәрди.

Онон-мынаг јаба тудат,
 Онгынаг чыгара јалбран јүрди;
 Камык јылан каарылды,
 Канатулар өртөлө бәрди;
 Очөжип јыландар өчүрәрдә
 Өчпөс јагду кымын болды.

„Көрүнә кәлгән чәрү болзо
 Көмө базып жуулагай эдик,
 Көрүнбәс шилээмир көрнөө болды,
 Көмө тудуп болбос дәжип,
 Јаан дәгән јутпалары
 Јайнап-сыктап мында јүрди.

¹⁰⁾ Кымын от, чәдиргән—газета „Искра.“

„Камыгымды өртөди“ деп,
Калык-жонго катуланды:
Чэдиргэнди өчүртэргэ
Черү адип жонды жууды;
Кымын отты өчүртэргэ
Кыймыраган калык жууды.

Черүгэ тутуруп барган жоным,
Чэдиргэнди жалбыш этти;
Там тыгыда көрнөө салды,
Тамы кэптү өртөр куйди;
Јәрдин үстү жалбыш болды,
Јээк-Јылан кайкай берди.

Корыкпаган Јээк-Јылан,
Коркып јадар јанду болды;
Јалтанбаган Јээк-Јылан,
Јалтанып јадар јанду болды;
Арга-сүмэ тапай јүрди,
Ал-санаага түжэ бәрди.

6. Бөлүк.

Ойгор—баатыр түжин кэлди.
Јууга турган кэзэрләри,
Јунажып кэлгиләди;
Алыжып јаткан алыптары,
Алды орто кэлгиләди,
Ойгор—баатыр сән бәдин?

„Эрлән—Баатыр сән бәдин?
Эрлү мән дәп мактанбагын,
Эш нэмээ сән турбадың,
Эш—нөкөргө јарабадың;
Элгэ—жонго сән јүрбәгин,
Эжигимэ сән баспагын!“ дәди

„Кайзаг—Баатыр калапту дэгэн,
Кадытаг ары кижиг жүрбэй:

Катан жуудан сэн жалтандыг,

Кару айтнай сэн уйалдыг,

Кату жууга сэн кирбэзиг,

Кадыт—бала кабыргайыг!“ дэди

„Күчү—Баатыр күлүк дэгэн,

Күчүчэгийг крээлү эмтир;

Күүнзэбэскэ сэн күүнзэдинг,

Күнийг очүй база бәрдинг;

Жыландарга нааји болдыг,

Жылмай кара жылан болдыг!“ дэди.

„Оок—тобыр алыптар,

Ок бажына ороолбос,

Ат жорыгына саат эдэр,

Алып жолына буудак болор,

Тузазы жок улус эмтир,

Тургуза бистэн айрылзын“ дэди.

Эрлү бүткэн жаан—Баатыр,

Эр бойыма нөкөр болор:

Өлгөн жэргэ кожо өлөр,

Өскөн жэргэ кожо өзөр,

Жаан жуудан жалтанбас,

Жаан куйак баатырым“ дэди.

„Көө—куйак кийнип,

Көп жэпсэлиг жүктэнип,

Тэмир чэрү ээчидип,

Тэрэн талай кэчэринг;

Кату тэмир тудунуп,

Катан жууга кирэринг“ дэди.

Алгыр чэрү баштап жүрэр,

Алып—күлүк сэн болорыг;

Тэмiр чэрү баштап iүрэр,
Тэмiр—баатыр сэн болорык;
Жакылгамды жаснай jүргин“ деп,
Жаан—Батырды жакын турды.

Тэнгеридий күкүрт болды,
Тэмiр айдый шынкырт болды,
Алтон кулаш тэмiр маска,
Айга, күнгэ жалтрап кэлди,
Тэмiр чэрү бажын билгэн
Тэмiр—Кэзэр jэдин кэлди.

Jэрдин тоозыны тэнгэрээ чыкты,
Тэнгери тоозыны jерге түшти,
Түн карангуй тужэ бэрди,
Тэмiр маска jүктэнгилэй,
Тэмiр чэрү кэлгилэди,
Тэмiр—кэзэр баштап кэлди.

Тэмiр—кэзэр айдын турды:
„Орчыланды айладып билгэн,
Ойгор - баатыр, сэн, баштадыг,
Тэмiр маскам элэгэнчэ,
Тэмiр чэрүүм үзүлгэнчэ,
Жыландарды токлоктоорым.

Ачап—сыйап ач жыландар,
Ачу тэрибисти ичкэн эди,
Акту күчүбисти жигэн эди,
Ачу—корон көп көргөник,
Ач үрэнин үзэрибис,
Ачап кардын жарарыбыс“ деп,
Тэмiр—кэзэр айдынын турды.

Жаткан агаш жада сынды,
Турган агаш туру сынды,
Кайа таштар көчкөлөди,

Агын талай жоогырлады;
Јаан талай чайпала бәрди,
Јаан тайка тумантый бәрди.
Јәтон кулаш тайакту,
Јәр кыртыжы бөрүктү,
Јәр көдүрәр Јәр—Кәзәр,
Јәр бүркәгән чәрүүлү,
Јуудан куру калышпас дән,
Јәдип кәлгән мында јүрди.

Јәр—Кәзәр айдып турды:
„Орчылангы айладып билгән,
Ойгор—Баатыр, сән, баштазын,
Кара бажым кәзилгәнчә,
Кара каным төгүлгәнчә
Јуулажарга кәлгән эдим.
Јәр иштәгәп кара албаты,
Јәрдинг ээзи болор јанду;
Јәктәп јонды јигән јылан,
Јәргә сөөгин салар јанду;
Јәр бүркәгән чәрүләрим
Јәргә јылан јылдырбас!“ дән,
Јәр—Кәзәр куучын салды.

Ойгор—Баатыр айдып турды:
„Јәтон башту јәк—јылан,
Эр өлтүрүп эрәмжиди,
Ат өлтүрүп амтажыды;
Үч үйәгә јуулажала
Үч түбиндә базарыбыс;
Эләнчиккә јуулажала,
Элди—јонды айрарыбыс;
Үргүлјигә јуулажала,
Үрәнин јылаинныг үзәрибис.

Эр жүрәкти базынгылап
Эртэнги күнди сагыгылагар;
Эргәк төзи изигәдий
Катан жууга кирәригәр“ дәп
Ойгор—Баатыр куучындады.

Оны уккан алыптарым,
Карсылдада каткы салды,
Кайа таштар көчкөлөди,
Күрсүлдәдә күлүшләди,
Күл—талканы собрылды,
Оду зайын таркай бәрди.

Јәр—көдүргән Јәр—Кәзәр,
Кату јәрди кажык бойго,
Јымжак јәрди тизә бойго,
Чөгрө базып, тәлчип јүрди,
Јәтон кулаш тайагы-ла
Јәргә согып ойноп јүрди.

Алтон кулаш тәмир маска
Айга, күнгә јаный тудуп,
Јалбак ташты јара согып,
Кайа ташты оодо согып,
Тәмир чәрү бажын билгән,
Тәмир—Кәзәр ойноп јүрди.

VII.

Јәтон башту Јәэк—Јылан,
Эркәтәндү әжикчи јыландарын,
Јууга јүрәр жуучыл јыландарын,
Алкыш айдар ак јыландарын,
Оок-тобыр ок јыландарын
Јууп алган јуун этти.

Үзүк-Үлән айдын турды:
 Тас-таракай адалу,
 Таар ток кийимдү.
 Ойгор-баатыр дэгән кезер,
 Орчыланга ады чыкты,
 Ончо јонды түймәдин кәлди.

Куудын уулы кул болбоско

Кудай салган каанына,

Кара санап түймәэн тапты;

Үр бүдәрдә кожо бүткән,

Үзүк-Үлән мәнинг угумды

Јок әдәргә кујүрәнди.

Тәмир-чәрү бажын билгән,

Алтон кулаш маскалу,

Тәнәк бүткән Тәмир-Кәзәр,

Тәмир чәрүүн јууп алган,

Тәмәй әмәс кожулуң алган,

Јуулажар дәп јыдын јүри.

Үр кыртыжы бөрүктү

Үтон кулаш тайакту

Үр көдүрәр Үр—Кәзәр,

Үр бүркеген чәрүүлү

Үр блаажып јуулажар дәп,

Ойгор—Баатырга кожылды.

Тәнәк бүткән Тәмир-Кәзәрдинг,

Үр көдүрәр Үр—кәзәрдинг.

Бажын билип башкаратаны,

Јаан тәнәк Јаан—Баатыр,

Јаан јуудан јалтанбас,

Јааптайып баштайтан дийт.

Эрлү бүткән Эрләң—Баатыр,

Калапту бүткән Кайзан—Баатыр,

Күлүк дэгэн күчү—Баатыр,
Оок-тобыр алыптар,
Ойгор-Баатырдаг күүни жанып,
Ойто бискэ кэлип кирди.

Ойгор—Баатыр Омооркобозын,
Ок—тарызы жок болор;
Кыйчылу жуу бистэн барза,
Кыймыраган чэрү барза,
Адар, тудар аргазы жок,
Айдар жагыс тилдү болор,
Бистин колго јарт түжэр,
Бистэн чыгып баралбас.

Јууга јүрэр јутпаларым,
Јуучыл чэрү жууп алып,
Ойгор јуртын жуулап кэлзин,
Ойгордын бойын алып кэлзин;
Коронду јаман тилдү эди
Кодорып тилин мэн үзэтэм.

Түрү чулмус бүткән эди,
Түрүгә тудуп алып кэлзин;
Кызыл тилгә бүткән эди,
Кызыл тынын алып кэлзин;
Ойгор көксин мэн ойотом,
Қорғур көзүн мэн чукчуйтам“ деп,
Јэтон башту Јээк—Јылан,
Јәрди јара тээп турат.

„Тәнәк бүткән Тәмир—Кәзәргә,
Тәмир кынјы сугар кәрәк;
Тәмир чәрүүн тоокыралә,
Тәмир казар ишкә салар,
Тәнәги оның чыга бәрәр,
Тәмәй јәрге жуу баштабас“ дәди.

Јэр кӧдӱрэр—Јэр—Кӧзӧрдиг
Јэр бӱркӧгӧн чӧрӱлӧрин,
Јердиг јангыс тоскыра­ла,
Јэр—Кӧзӧрди олјоолойло,
Јердиг кату ижинӧ салар,
Јэр блаажып јуулашпай јӱрзин“ дӧди.
„Јаан тӧнӧк Јаан—Батырдыг,
Бажын кӧзип будуна,
Будун кӧзип бажына салар;
Јаантайын тӱймӧӧн табар,
Јаан тӧнӧк тамга болгон“ дӧп,
Јӧӧк—Јылан јакып турды.

VII.

Јӧӧк—Јыланныг чӧрӱлӧри,
Јэр устӱнӧ јылыжа бӧрди;
Јууга јӱрӧр јутпалары баштаган,
Ок јыландары эӧчигӧн,
Ойгор јуртын јуулаар дӧжип,
Орчылан батпай кӧлди.
Убуй—субый јылышкылап,
Узун чӧлгӧ батбай кӧлди;
Кыймыраган јыландар болды,
Кыйгылу јуу јӧдип кӧлди;
Ойгор—Баатыр сакып алган,
Алгыр чӧрӱӱ бӧлӧн турды.
Тӧмир чӧрӱӱн баштап алган,
Тӧмир—кӧзӧр бир јанынан,
Алтон кулаш тӧмир маска,
Айга, кӱнгӧ јангыг туткан,
Ары ӧдӱп алтон мунган,
Бӧри ӧдӱп бӧжан мунган.

Жыландарды былча согып,
Кыйгы-ла жуулап жүрди.

Жетон кулаш тайакту,
Жер кыртыжы бөрүктү,
Жер көдүрэр Жер—Кэээр,
Бир таладан жуулап кирди
Эт—чилэп туурай бәрди,
Эн—чилэп ырта бәрди.

Бир таладан Жаан—Баатыр,
Кайа ташты көчкөлөткөн,
Кату ташты оодо боскан,
Канча јутпа јара чапкан,
Канатуларды кайра чапкан,
Калаптанып мында жүрэт.

Ортозында Ойгор—Баатыр,
Жыландардын жаандарын,
Јутпалардын јутпаларын,
Талдап кэзип таштап жүрди;
Алтын чүмдү жыландарын,
Алды орто чогып жүрди.

Јээк—Јыланга једип барган,
Ойгор—Баарыр чабыжа берди:

Үлдү-лэ чабыжарда,
Улдү мийзи тыгынышпады;
Јыда-ла јыдалажарда,
Јыда бажы өтпөй жүрди

Жетон башту Јээк—Јыланын
Кайзрыгы кайа таштап бэк—
Кату јэпсэл тыгынбады;
Чулу бүткэн Ойгор-Баатыр,
Чулу таштап кату болды,
Кату јэпсэл тыгынбады,

Ойгор—Баатыр айдып турды:
„Јэтон башту Јээк · Јылан,
Устунг эткэн кату јәпсел
Бис әкүге тыгынбады;
Ада—әнә јайап бәргән,
Айры колдор билгәй база“ дәди.

Орчылагнын Ойгор-Баатыр,
Јэтон башту Јээк-Јылан
Ачый-тәчий алыжа бәрди,
Әгә-бүгә тартыжа бәрди,
Әки алып тудужа бәрди,
Колдомдожып күрәш әтти.

Јаан тайка јөлөшкиләп,
Төзин базып јүргиләди;
Јаан талай шыкашкылап,
Сайын базып јүргиләди;
Табыш әмәс табыш болды,
Тун карагуй түжә бәрди.

Јәти јылга тудужып кәлди,
Јәргә түшпәй јүргиләди;
Тогыс јылга тудуш әтти,
Тобыракка уймалбады;
Јэтон каанга торгыла бәрди,
Јәрдинг үстү тәкши укта.

Одыс јылга тудуш әтти,
Ойгор-Баатыр там тынғыды:
Баскан буды тәмир-казык,
Туткан колы тәмир-каду,
Мәкә тәгәә салып јүрди
Мәргән јанга тартып јүрди.

Јэтон башту Јээк-Јылан,
Эр тудары астай оэрди,
Јэр тайанары көптөй бэрди,
Кулунчылап чыгырып јурди,
Кускунчылап эдий јурди,
Јээк-Јылан уйдааи бэрди.

Ойгор-Баатыр там тыгыды:
Уч тэмдэнип көдурүп јурди,
Уч айаска алып чыкты,
Ак айаска алып чыкты,
Көк айаска көдрүп чыкты,
Көө-корымга сала көйды.

Јээк-Јыланын өлгөн сөөги
Тайка болып јада бэрди,
Акан каны талай болды;
Јэтон бажын кэзип турды,
Јэрдин јангыс чачып ийди;
Ичи-кардын јага кэсти.

Јээк-Јыланнын ичинэи
Озодон бэри јудуп салган,
Оны јок албаты-јон чубап чыкты;
Озо киргэни кармап чыкты,
Јуукта киргэни алкап чыкты.

Јээк-Јылан јыгыларда,
Јэр кайракан сэлэс этти;
Јэр бүркэгэн јыландары,
Јэрдин јангыстан тозо бэрди,
Ойгор-Баатырдын кэээрлэри,
Јыландарды бүртүп бэрди.

Јээк-Јыланнын эди-сөөгин
Ойгор-Баатыр өргөн ийди,
Кул-кубалын јууп алып

Јэтон кулаш јэр таамыга,
 Јэргэ чыкпас эдип көмүп салды;
 Јээк жыланнын јэрдэ јыды јок болды.

VIII.

Орчыланнын Ойгор-Баатыр,
 Јээк-Јыланды басты дэп,
 Јутпаларды јулдады дэп,
 Јэрдин үстү ару болды дэп,
 Јэр-тэлэкэйдin албатызы,
 Јыргал эдип мында јадат.

Орчыланнын Ойгор-Баатыр,
 Јуулап бойы јууга барбай,
 Јуулап кэлгэн јуу јандырбай,
 Јэрдин үстүнэ ады чыгып,
 Јэр бүркэгэн калык-јонды,
 Јэри јуртына тоқынадып јада бэрди.
 Јаман шыра көргөн јонго,
 Јаңы јаңын тургузуп бэрди;
 Көп шыраны көргөн јонды,
 Көл табына бождодып ийди;
 Айы күни јаңы тийип,
 Албаты-јон јыргай бэрди.

Кулы, бийи јок эдип,
 Түнгэй јүрэр јаң чыгарды;
 Эрлү кадыт түнэй эдип,
 Эптү јараш јаң чыгарды;
 Јэр үстүндэ јэтон аймак,
 Карындаштый јүрэр этти;
 Алтай үстүндэ алтон аймак,
 Карындаш болор эдип салды.

Орчыланнын Ойгор-Баатыр,
Орчыланга ады чыкты;
Тэлэкэйдиг Ойгор-Баатыр,
Тэлэкэйгэ мактуулу болды;
Jэрдиг үстү Ойгор-Баатыр,
Jэр энэгэ арга болды.

Эрлү бүткэн Ойгор-Баатыр,
Элэнчиккэ ундулбас болды;
Jалтанбас бүткэн Ойгор-Баагыр,
Jажына ундулбас болды;
Калапту бүткэн Ойгор-Баатыр.
Качан түптэ мөнкү болды.

Иив. № 959

Алт.

11+52

Цена 18 коп.

Облит 248.

2000 экз.

Улала. типография „Об'единение“.